ДАЛИ ЗНАЕТЕ ДЕКА GRAND GOLD КАФЕТО СЕ МЕЛЕ НА КАМЕНИ МЕЛНИЦИ?
DA LI STE ZNALI DA SE GRAND GOLD KAFA MELJE NA KAMENIM MLINOVIMA?
ženska posla
kiosk_

Mala knjiga priča *Ženska posla* rezultat je serije susreta i razgovora sa ženama u gradovima, mestima, selima širom Srbije tokom kojih smo podelile iskustva o tehnikama preživljavanja i snalaženja kroz rupe u sistemu koji istrajno ne uspeva da olakša i podrži život. Gostoprimstvo, iskrenost, divni domaći specijaliteti, razigranost, vitalna energija i snaga bili su glavni sastojci naših neformalnih okupljanja. Priče i iskustva koje smo prikupile svedoče o neverovatnoj mašti i herojskim poduhvatima žena u neprijateljskom ambijentu kao i o nebrojenim veštinama koje stičemo kroz život i snalaženje. Želimo da se zahvalimo svim našim divnim domaćicama i dragim ženama koje smo upoznale tokom ove avanture za koju verujemo da je tek početak naših zajedničkih poduhvata.

Heroine

Poznata je priča, žene su ostale same, muževi su otišli, ostala su deca i ona je ostala u ničemu. Ona se samo oslanjala na svojih deset prstiju, ona mora da bude zdrava, mora da bude prava, mora da bude organizovana, mora neko da ih čuva. One su našle svoj način.…Dubok naklon za svaku od njih. To su za mene sve heroine.

To je život žena.

U zdravlju da se vidimo

Kaže, mlada šta čekaš? Reko', da izvadim zdravstvenu knjižicu za sina. I on mi sad kaže šta sve meni treba. Reko', imam sve. Kaže, nemaš osiguranje muža. Reko', nema muža. Pa dobro, kaže, osiguranje oca deteta. Reko', nema ni dete oca. Kaže, svašta, sve sam čuo al' to nisam. Pa reko', gospodine, da vi radite svoj posao znali biste da to ima. Ja uzmem one dokumente iz njegove ruke i izvadim izvod sina. Reko', jesu li ovo podaci sina? Kaže, jesu. Jel' ovo rubrika za oca? Kaže, jeste. Ima li tu oca? Kaže, pa nema. Reko', ima li podatke za majku? Kaže, ima. Eto, reko', vidite da ima i dete bez oca. Da mi stavite pečat na zdravstvenu i u zdravlju da se vidimo.

Lažni razvod, I deo

Recimo, ovde kod nas neće žene da rade. Prosto ne žele da rade zato što su sve plaćene za minimalac. Ona ima drugu soluciju, to je ta rupa u zakonu. Ako ću da radim i da prenosim nekakve pakete za 200 eura, meni je bolje da se ja lepo razvedem i primam materijalnu pomoć. One se fiktivno razvedu da bi dobile pomoć, ali ostaju u porodici da brinu o deci, o njegovim roditeljima. One su i dalje zatvorene. One su i dalje ekonomski nestabilne. One su robinje.

Tito – Alah – rahmetli majka

Nikad meni ova država jedan dinar nije dala. Samo mi je Tito dao. Tito me je školovao džabe, Tito me je džabe zaposlio, Tito mi je džabe dao stan i dao mi radno mesto. I Alah, drugi niko. I moja rahmetli majka. Borila sam se od svoje sedamnaeste godine i na kraju otvorim proizvodnju. Ja mislim da ja imam jedno sto studenata koje sam iškolovala. Ja sam bila i direktor, i radnik, i nabavka, i prodaja, i proizvodnja, hitna pomoć. Dvadeset i četiri sata je bilo moje radno vreme. Ja mislim da nigde više inspekcija nije dolazila nego kod mene. Barem bi dvaput godišnje došli, sve da provere. E sada sam na crnome hlebu, na ulici. Sa 38 godina radnog staža, 38 godina radnog staža i uplaćivanim doprinosima i za sebe i za svoje radnike.

Šuma

Sve poslove na svijetu što postoje sam radila. I stoku držala, i sekla šumu, i bukvu, i majstorisala i sve živo. Što su najgori poslovi postojali, ja sam radila. I obrada drveta - kace, stoličice, stočiće, i to sam godinama radila. Sve na crno. I na pijaci prodavala. Bilo je tu i švercova - kad je bio rat - cigare iz Crne Gore, svašta nešto. A sad idem po doktorima. Imala sam pre tri godine moždani udar, nijesam dobro i to je to.

Koliko ovde u odnosu na muškarce žene imaju prava?
Nikakva.
Kakva prava, nema ovde prava.
A može i svekrva da ima prava. Pa i svekar. I dever, kad dođe u goste.
Tek kad se sva prava zadovolje, ona zadnja dođe, žena. Što kaže ona, svekrva, svekar, dever…
Dok se svi izređaju…

Životna priča - zalutali muž

Radila sam stvarno sve i svašta. Pravila sam zimnicu, pravila sam turšiju, cepkane paprike, tako ih mi ovde zovemo, barene paprike, pekmez…Tu, u naš podrum, na crno - taman sam ih trebala još u naš podrum zovnut da im platim porez! Pa sam tkala kući na razboj, to je bilo jedno vreme mnogo isplativo i dobro, a sad je to došlo stvarno za ništa. Radila sam kod krojača,

radila sam kod obućara, svašta sam radila da bih tu moju djecu izmirila. Prala, peglala, čistila, spremala, svašta. Imam muža, ali kod nas ovamo na Balkanu, još ovamo u Sandžaku, muž može da zaluta, pa ode, pa ga nema dugo. U mom slučaju, moj je takav bio. Istinu govorim. Da mi je tu i muž, i predsjednik države, sve bih ovo ispričala. Sada imam tri godine radnog staža, a imam 57 godina. Tri godine i osam meseci! To imam radnog staža. A kad ne budem više mogla da radim? Šta znam, obesiću se valjda ako me neko ne nahrani. Ja sam hranila troje dece, valjda će mi neko kupiti komad hljeba i cigare. I to je moja životna priča.

A šta kažu u Despotovcu, kako je tamo?

Pasoš

Već sam bila razvedena kada mi se ukazala prilika da odem za Švajcarsku da nekim rođacima čuvam dete. Mlađi sin mi je tada imao 4, stariji 6 godina. Znači, ja ostavim svoju decu mami i odem za Cirih da čuvam tuđe dete na tri meseca. Trajao je, bogami, taj period odlaženja i vraćanja. Pa sam onda menjala i pasoš nekoliko puta samo da bih odlazila. Menjala sam i porodice u kojima sam bila. A ti su ljudi tamo toliko bezobrazni i bahati da je to katastrofa. Sve naši ljudi, a smatraju te nižom vrstom. Ti si tamo tom detetu i mama i

tata i bata i seka i lutka i kućna pomoćnica. Sve radiš u kući - i čuvaš to dete, i budiš, uspavljuješ, vodiš u školu, vraćaš, hraniš, presvlačiš, kupaš, sve radiš. Ali, dobro, ako ništa drugo išli smo na letovanje.

Lažni razvod, II deo

Kod tih razvoda, ovde, sa ovih prostora, vrlo često ljudi žive u inostranstvu - muškarci, mislim na njih. I onda se oni fiktivno razvedu. Ali je to mač sa dve oštrice. U tom slučaju moraju da predaju decu jedni drugima. Jer ne može ona kao samohrana majka da dobije materijalnu pomoć ukoliko se on ne odrekne na sudu svoje dece. To je uslov. On kaže: „Fiktivno mi daj razvod da sredim papire, daj mi decu, lakše ću da im sredim papire". Međutim, on se fiktivno razvede, pa se tamo zaljubi. Upozna tamo neku Nemicu i uzme decu. Mislim, to su te rupe u sistemu koje ni u kom slučaju ne štite ženu.

Lažna adresa

Žene naprosto nisu mogle da dobiju dečji dodatak, a tamo gde je većinsko srpsko selo, žene su dobijale nezavisno od toga koliko imaju dece. Pa su onda žene menjale prebivalište - promene adresu, prijave se da žive u tom selu i onda dobiju.

Narušeni porodični odnosi

- Ostala sam bez dečjeg dodatka kad sam stupila u radni odnos. A to je bilo toliko mizerno! Sećam se 1.700 dinara, taman da kupiš pakovanje Pampers-a i vlažne maramice. Ali sam i bez toga ostala, jer šta će meni dečiji dodatak kad imam platu. Minimalac! 34.000, možda 35.000 dinara. Pri tom sam ja morala sudski od roditelja da se kao razdvojim. Mene tuže roditelji da su se narušili porodični odnosi i da ne možemo više da živimo u zajednici, i sad ja, kao, živim u jednoj sobi sa decom i povremeno koristimo kupatilo. Pa nama je advokat sastavljao tu tužbu! „Zbog narušenih porodičnih odnosa", sećam se te rečenice. Meni je to bilo frapantno! I onda mi tata objašnjava: „Znaš, to je samo fiktivno, nije stvarno", a meni je to nekako bila velika stvar. I onda je donesena sudska odluka da ja ne živim sa roditeljima, pa je to bio taj jedan papir od 68 papira koliko je bilo potrebno da priložim da bih ostvarila pravo na dečji dodatak. I što je najgore, ništa to nije vredelo, nismo prevarili sistem, nisam ostvarila pravo na dečji dodatak jer sam stupila u radni odnos.

- I mi smo isto išli moju mamu da tužimo da bi ona mogla da dobije pomoć u kući na osnovu invaliditeta. Morala je u penziju, ali je penzija bila nešto oko 14.000 dinara, pa joj je neko rekao da ima taj invalidski dodatak, ali da deca moraju da idu da je tuže. I onda mi ona kaže: „Pa ništa, ti dođeš, pa odemo

tamo u neku kancelariju, pa ti mene kao tužiš". A ja tada nisam ni bila tamo prijavljena, niti sam živela sa njima, ali kao mi smo sad u svađi i ja neću da brinem o njoj. I to je uspelo.

Jesi li ti srećna?
Jesam, ja sam uvek srećna. Uvek gledam pozitivno. Imala sam ja mnogo problema u životu, mnogo sam se naplakala i prestala sam to da radim. I sad se samo smejem, nema ništa od tog plakanja.

2.000 jaja

Trenutno sam zaposlena u vešeraju kao vešerka-spremačica. Minimalac, putni troškovi gradska zona, jad i beda. Tu ti je kao neka ladovina, ali nemaš para. Stalno nešto dodatno radim. Spremala sam kafić pre posla, heklam zečeve sa drugaricom, radim u cvećari jednom nedeljno, čistim cveće kad dođe malo veća nabavka. Trenutno sam na bolovanju pa radim u poslastičarnici, pravim torte. Na crno. Jedan dan u nedelji do 1.000 jaja izlupaš. Sad imaju minimalno posla, inače se po 2.000 lupa. Imaš drveno jaje u desnoj ruci i onda uzmeš kartone, naređaš i lupaš. Da ti ne upadne žumance u belance, da ti ne upadne ljuska. Šta sam još radila? Radila sam neke plastične pecaroške mamce, tri meseca, tu u nekoj garaži. Kao, zaposliće me - nije me prijavio, plaćao minimalnu cenu sata. Pečurke, to sam prestala sad od Nove godine. Jedino od tih neprijavljenih, da kažem ilegalnih poslova, volim da heklam zečeve.

Počela sam da radim kolače kad sam rodila sina, prvo za njega ali onda se dopalo ljudima. Često radim i prijateljima pa im onda spustim cene i tako… Ja ne umem da kažem veću cenu. Ja sam instruktorka joge. Mada, kod mene na jogi više ne plaćaju nego što *plaćaju članarinu, jer važno je da vežbaju. Zbog zdravlja.*

Alfa plam

Ja imam 15 i po godina radnog staža. Radila sam i u Duvanskoj, i u Alfi, i u luna parku, i bila konobarica, sve i svašta, da bih zadnjih 15 godina bila negovateljica. Pomogla mi je jedna medicinska sestra, sa njom sam počela da ulazim u posao, pa onda sa agencijom. Agencija te ne prijavi, uzimaju 30% od dogovorene sume sa klijentom, plus ta žena kod koje ste im plaća na mesečnom nivou. Ja idem na fiksnu platu jer niko neće da plati satnicu. Po novom vam je satnica 450 dinara sat, ali to neće niko da plati. Ovde nam se plate kreću do 30.000 najviše. Na 12 sati ide od 45 do 50 hiljada, a za 24 sata je drugačije, ali to ovde niko ne plaća. Radite 15 dana, pa ste 15 dana kući. Ne može mnogo da se izdrži, 20 dana maksimalno. Kod mene su uvek to neki bolesni ljudi, nepokretni. I presvlačenje, kuvanje, sve... Posao je human, ali veoma težak. Imala sam i svoju porodicu. Suprug mi je umro, majka mi je umrla. Imam dečka o kome se staram od njegovih 8 meseci. Dovela ga majka na tri dana da ga pričuvam i otišla. I evo sad je 31 godinu kod mene.

Životinja od žene

U Švajcarskoj sam čistila stanove kod jedne životinje od žene. Nisam videla gore stvorenje, neka naša. Imala agenciju, ali je nas držala na crno. Odveze nas i ostavi u stanu i onda dođe po nas, a mi nikog od tih ljudi kojima čistimo ni ne sretnemo. Sve stanovi od 300 kvadrata, nije normalno kakav luksuz. Samo smo u jednoj kući zatekli jednu ženu, neku Dankinju. Bila je jako prijatna, obavezno nas ponudi kafom i keksom. Jednom smo joj pomogle da iznese neki krevet i onda nam je dala dodatnih 20 franaka. Ova da je to znala, ubila bi nas. Ona ti da koliko ona misli.

Agencija

Ja sam prala prozore, seo je i pratio kako ja perem prozore. I kaže: "Da vas pitam nešto, jel' vi radite preko neke agencije". Rekoh: "Ne!". Kaže: "A hoćete da radite za mene?". Rekoh: "Ne!". "Pa zašto?". "Zato što vi malo plaćate. Svaka agencija malo plaća". Kaže: "Ja bih vama platio više. Vidim da vi možete da odradite više nego moje žene u agenciji". To je kao da ja imam 4.000 dinara dnevnicu, a on mi ponudio 2.500, 3.000 dinara.

Citostatici

Potpisuješ ti tamo neke ugovore sa gazdama, a posle kad odeš da nešto proveriš ili ti nešto zatreba, ono tamo radni staž – nema. Dve godine nema, četiri

godine nema. Kad sam odlazila u penziju i vadila taj listing ja sam računala da imam jedno 25 godina staža, a ono, u stvari, nekih 18 ili 15. I dok sam se lečila išla sam u štampariju, i posle u penziji sam išla da spremam stanove i radila u štampariji. Noćne smene, na lepljenju kutija, ambalaže, na traci. Šest noći nedeljno. I po 12 sati, uveče od 6, ujutru do 6, i onda odem u bolnicu na terapiju da mi ubrizgaju citostatike. Svega je bilo, ludilo kroz taj radni vek.

Pa lajsna pukne, čovek je prilagodljiv, žena još više.

Prvi poslovi

- Pokušala sam da se setim prvog posla. Kod babe i dede u Austriji - kuća se pravila i radila se izolacija stiroporom, i ja sam rezala taj stiropor i ređala. Sećam se da sam od tih para kupila laptop.

- Ja sam išla u 5. ili 6. razred, a Ceca je bila možda 3. ili 4. i išle smo sa babom i brale kajsije. I jedeš i bereš, i jedeš i bereš, i na kraju dobiješ pare. A sledeći posao mi je bio na pumpi, ono kad pereš prozore. To je bio možda 8. razred, pa sam od tih para posle otišla na more i povela mlađu sestru.

- Ja mislim da je isto bilo brisanje prozora na pumpi, neki sedmi razred.

- Ja u 8. razredu - pranje čaša u lokalnom kafiću, i tad sam kupila ranac za srednju školu.

- Moj prvi posao je bio u poslastičarnici u gradu kad sam završila 8. razred.

- Prvi put sam otišla da radim na more. Sa male mature sam došla kući samo da se presvučem, uzmem torbe i odem na voz Beograd-Bar da čuvam decu.

- Kad sam bila dete, možda 2. ili 3. razred, išla sam sa mamom u nadnicu u vinograd kod onog tu na vrhu što je bio najbogatiji u selu. I taj čikica je mene plaćao kao da sam radila full! To je prvo što pamtim.

Kikice cakice

Krenula sam da se bavim frizerajem iz hobija. Volim da pravim frizure, da pletem kikice. Da izmišljam svašta nešto sa kosom. Ja sam te kikice krenula da pravim još kao mala, na barbikama, onda sebi tako po malo. Sve sam naučila sama. Radila sam i po salonima, čisto da radim nešto. Tu sam te neke cakice ukapirala. Sada sam trenutno zaposlena kod majke u firmi. Na bolovanju sam porodiljskom, ali i dalje radim frizurice kod kuće.

Ljubičasta zona

Sve do trenutka dok to meni nije bio jedini način primanja, to je bilo fino, lagodno i super. Posle toga, kad je krenulo da se plaćaju računi, da živim sama, to je stvarno bilo teško. Jer nikad ti prihodi nisu dovoljni. Nikad ti ne možeš tu režiju da pokriješ, a da ti nešto ostane. Onda treba da biraš da li ćeš da platiš račun

za struju ili ćeš da kupiš nešto da ti bude pun frižider da imaš da jedeš ili da ugostiš neke prijatelje. I tu je onaj momenat, da li je opterećenje ili rasterećenje taj tvoj posao koji drugi cene, zadovoljni su tvojim radom! U trenutku kad sam to počela da radim nisam razmišljala da li sam u crnoj, sivoj ili ljubičastoj zoni. To je bilo prosto nešto sa strane. Posle sam jedno vreme imala i registrovanu krojačku radnju. Zajedno sa sestrom, udruženim snagama. Mi smo se tada najviše i mučile. Bile smo opterećene porezima, doprinosima, taksama za registrovane firme i raznim nekim stvarima. Pa onda fiskalna kasa! Advokati nemaju fiskalnu kasu, a jedna mala radionica mora… Naravno da smo posle zatvorile firmu. Bolje da te pare koje zaradimo imamo za sebe. Nije to sad ulaganje u proizvodnju, nego ulaganje u preživljavanje.

Puter

Ja o puteru i ne razmišljam, to je za mene misaona imenica. Meni moj standard ne dozvoljava puter. A još kad mi deca kažu: „Kako smo, mama, išli na more dok si ti išla po inostranstvu, a sada kada radiš i primaš platu, mi ne idemo na more?“. A šta da kažem, gde je moja plata. U kreditu! Morala sam da menjam na kući prozore. Jedno godinu dana smo živeli od dozvoljenog minusa. Preživljavali, to je prava reč, preživljavali. I to ne platim svakog meseca sve račune, nego kalkulišem. Sipam iz šupljeg u prazno.

Labudica

Ona šije haljine a ja pravim torte. Na crno. Meni su usta najbolja reklama. Radila sam cela dva i po meseca kod jednog privatnika koji je pravio kolače i torte po narudžbini. Tamo sam bila prijavljena. Bilo je reči da ću primati minimalac od 28.000, a primala sam 20.000 dinara. Da će mi se platiti koliko radim, da će ako se trudim biti bolje, ako bude inovacija još bolje. A kad dođe vreme za platu on kaže: „Pa slabo radite, ne valjaju vam kolači". Jednom sam radila tortu za prvi rođendan sa temom Ružno pače. Napravila sam labudicu koja grli belo pače a okolo žuti pačići i trska. I onda me pita otac tog deteta: „Da li vi volite to što radite?". Ja kažem: „Pa volim, meni je svaka torta izazov". A on će meni: „Vama je ovo izazov?!".

Likeri

Prepek rakiju uzimamo od čoveka koji odlično pravi rakiju i stavljamo bilje, med domaći. Suprug radi med, imamo 15, 20 košnica. Prošle godine je bila suša pa livadski nije bio. Likere pravim od jagode, višnje. Ima neki ženski liker - tu ide gorka trava podobica, ona je dobra za želudac, za nervozu. I hajdučka trava ide, i Ivanova trava se stavi. Idemo na brda, tamo gde nema puteva i njiva jer se njive prskaju. Domaće jagode, hajdučku travu i podobicu berem. I majčina dušica je mnogo lepa. Liker od majčine dušice... 'Ajde na dogovor mogu da donesem.

A gde ti radiš nokte?
Kod jedne žene, ta radi ne može glavu da podigne. Opet na crno. Moraš dva meseca unapred da zakažeš. Mi smo ovde kao seljanke gospođe. Kad sam sama radila zanoktice to se sve upali, pa kad radim po kućama to se inficira i sve, a od kad kod nje radim nokte ništa mi se to ne dešava.

Autoperionica

Ja sam mnogo volela da budem automehaničar. Odlazila sam kod oca u Beograd, a ispred njegove zgrade je bila automehaničarska radnja sa automatskom perionicom. Prvi put u životu sam to videla. Imala sam 13, 14 godina. I ja hoću da upišem automehaničarski zanat. Jao, niko neće da me primi! U školu primaju samo muškarce, žene ne. Išla sam kod nekog automehaničara ovde i on mi kaže: "Hoćeš da uzmem motku da te isprebijam, beži tamo!". A imala sam viziju da ja otvorim automehaničarsku radnju i da napravim perionicu, tako da kad dođete da popravite kola dobijete lepo opran auto. Kako bre tako ljudi, ja se pitam tada, žene po Beogradu voze tramvaje a vi ovde nećete da primite ženu da bude automehaničar.

Matematika

Ja sam jedno deseta generacija koja čisti u Beogradu. I moja majka i baka su radile u Beogradu. Možda bih ja i radila nešto drugo da sam imala mogućnosti da se školujem. Moj san iz detinjstva je bio da budem profesor matematike na fakultetu. Obožavala sam matematiku, išla na razna takmičenja. Kad je trebalo da završim osnovnu školu moji su rekli da neće moći za to da me školuju, već da upišem za prodavačice, trgovačku. Ja sam rekla da to neću. Pošto sam jarac u horoskopu, ili će biti po mom ili nikako. I bilo je nikako. Upisala sam krojački kurs iako sam mrzela da šijem samo da im dokažem da ja kad nešto kažem ili kad nešto krenem to i završim. Sama sam sve finansirala, završila i donela im diplomu i onda sam se nadala da će da kažu: „Sad kad si to završila, sad možeš to što si htela". Međutim, rekli su: „Pa dobro, sad imaš diplomu, imaš svoj zanat u ruci, ne treba ti škola". I tako se to završilo.

Šta vi koristite od tih usluga na crno?
Sad je moderno masaža, ali ja sad ne koristim ništa.

U fabrici radim zato što moram, a nokte zato što volim.

I onda neko kaže, pa šta ti je to, to su dva štepa.
Pa da, ali to su dva duuuga, teška štepa.

Sa 9 godina sam rezala pile. I umela sam da skuvam.

Ja sam od jutros skuvala pekmez od 25 kilograma kajsija. U 8.15 je sve bilo gotovo.

Ti u ovoj državi moraš da si pravnik da bi preživeo.

A sećaš se kad je bila ona hajka, kad su krenuli da prijavljuju ljude koji rade na crno?

Moja srednja ćerka je udata u jednom selu i pravi torte i kolače za novac. I kaže ona, ja da se prijavim, trebaju mi velike pare da počnem, a svaki mesec da plaćam porez ne bih zaradila ni za pola.

Ideš li ti nekad kod njega?
Pa nemam potrebe, on dođe. Jer on kad dođe vidi sve, a ja kad odem vidim samo njega.
I njoj je muž u inostranstvu.

Jubilarna nagrada

Čak ni kad sam radila u radiju 20 godina nisam dobila onu jubilarnu nagradu koju svi dobijaju nakon 10 godina jer mi, jednostavno, za to nismo znali. Ni za 20 godina ništa, jer je bila privatizacija.

Moj život zadnjih 30 ima 300 godina sadržaja. Ali, ja gledam da idem napred.

Medenjaci

Za jedan medenjak mi treba od 5 minuta do 2 sata. Samo slikanje. Radim po narudžbini. I izlazim na onaj novogodišnji sajam. I nosim u Beograd, tamo gde radim. Tih 25 istih… Prvi je super, drugi oook, treći dooobroo, četvrti dokle više! Taj dvadesetipeti - ja sam mislila da ću da poludim! Ja nisam fabrika.

Slovačke suknje

Druga baka je švercovala robu. Imala je šestoro dece, trebalo je to da se othrani. I odlazila je u Italiju, mislim da je to bilo posle II svetskog rata, da kupuje robu. Pa bi ušila u te slovačke suknje i kobasicu i svašta. Kao džakove bi napravila i tako nosila za Beograd. Uglavnom hranu. Ali i platno, tkanine.

Mi smo srećni što smo blizu Beograda… Nije blizu, nije ni daleko.

Čuvarkuća

- Baba radi i dalje. Juče je prodala 5 kila boranije.

- Evo sad sejem baštu. Kilometar i po i nazad. Svaki drugi ili treći dan. U petak sam brala boraniju, u subotu išla na riblju pijacu. Imala peršun, mirođiju, boraniju. Imala 15 kila, Vesna me je vozila. I to prodam. Tako neki dinar. I štrikam čarape, 9 kila vune. Sve to naštrikam i prodam. Malih čarapa za bebe, kape, rukavice, prsluke, nema šta nema… Pre, dok se nisam operisala, dva para naštrikam za jedan dan, ali od ujutru rano do uveče kasno. A sad jedva jedan. Sad prodajem muške čarape po 1.000 dinara.

- Baba svake godine pred Božić seče badnjak, pravi one bukete, a pred Ivanjdan bere ivanjsko cveće, pa plete. Ustane ujutru u 2, plete venčiće, moraju da budu sveži.

- Jer ako večeras napletem onda do ujutro svenu. Prodajem i žito za Božić. Znaš kako se lepo proda. Pa ga ja malo ukrasim, imam i ove činijice, baš crvene, lepe, i onda mašnicu metem. Pa i rezance i štrudlu prodajem na pijaci, imam svoje mušterije.

- Baba ima ideje. Pravila je i domaći sapun. Pa čuvarkuću rasadi u male saksijice, pa je lavandu brala, pa osuši i sašije kesice i tako. Ona i kiseli kupus za

jesen, pa proda nešto i isplati ono što je sebi pravila. I kuvani paradajz pravi i stavi u flašice i proda. I bere šipak i prodaje.... Ide tamo gde niko više ne ide i nabere. Pa sad kad je sezona zove, ona nabere zovu pa pravi sok. I onda kaže nema radnog staža.

- Ja da sam radila u firmi ja ne bih imala dana bolovanja. Ja radim svaki dan.

- Praviš i metle baba.

- A šta sam juče sve radila... Kažu: "Pitaj me šta nisam radila!". Ujutro sam išla u baštu po boraniju, pa kad sam došla očistila šporet na drva, a kad čistim šporet čistim i odžak. Pa sam brisala i luster gore. I hodnik, i to sam sve. Zavese okačila i prozore oprala. I tako…

- Sve u svemu, baka je najuspešnija u poslovima na crno.

Tako mi žene…

Avantura

Što bih ja rekla, u celoj situaciji je dobro. U stvari nije dobro, ali ljudi kažu dok imate hleba i šta da doručkujete, ručate i večerate, dobro je. To su neka naša pravila. Bar ja koliko sam upoznata, a radila sam sa svima, i sa fakultetski obrazovanim i to je… Da imamo da jedemo i da platimo račune i dobro je.

A šta misliš do kada ćeš moći da radiš?

Ponika

Ja nešto baš i nemam priča… Bila sam samohrana majka, domaćica, nisam nigde radila. Prvo mi se majka razbolela, pa sam nju dvorila. Posle njene smrti ostao otac koji je radio u zadruzi. Ja sam se trudila dete da školujem, da bude dobar. Kad je on već trebao u srednju školu, onda mi se i otac razboleo - imao je parkinsona, pa sam i njega negovala. Sve se to nešto skupilo, te bolesti. Nisam imala nikakvu pomoć države, niti je otac mog sina za dete davao. I nisam htela ništa ni da tražim. Ja sam opet kod mog oca imala. Skromno, ali sam imala. Dok se otac nije razboleo uvek je govorio: „Za nas će biti". Bilo je teško, bilo je perioda kad sam i plakala noću. Ali moram, moram, pa sam izdržala. Izvukli smo se. Imala sam, od roditelja mi ostala neka zemlja, to sam prodala. S tim sam uspela dok se sin nije zaposlio. Kasnije, možda sam mogla neku pomoć i da ostvarim, ali nisam. Možda, rekoh, nekom drugom više treba. Mogu reći da mi je posle bilo lepo... Išla sam i u nadnice, da kopam. To mi je nekako još bilo i bolje. Kopam! Priroda! Mozak na pašu. Dobiješ doručak, ručak, dobiješ para i družiš se. Zaradi se stvarno lepo, a nije se baš nešto ni umaralo. Šta i kod kuće da sediš - prođe ti dan, zaradiš i družiš se. Ali, sad nema kopanja jer se prska. Ja volim ujutru rano da ustanem, da to sve poradim, i onda kad dođe veče ja upalim lampu, okupam se, televizor samo malo onako i onda uzmem knjigu. To me toliko opusti. Meni je lepo.

A jel imate vi penziju?
Ne, ne.
A hoćete li imati penziju?
Neću, ne, ništa. Imam sina, sin će me valjda.

Starost

Da vam ne pričam do koliko je moja svekrva radila, jer ćete sve četiri tu da padnete ispod stola. Sad ima 83, a radila je do korone, znači do sedamdeset devete. Išla po kućama svaki dan. I nismo mogli da je smirimo. Ja nekad radim 5, nekad 4 dana nedeljno. Ali recimo evo baš zadnje tri nedelje, ja tri nedelje non-stop. Nije meni to naporno, nego treba malo neki… jedan dan da presečeš. Nedelja po nedelja, nedelja prođe ni ne primetiš.

Ja sam negovateljica, negujem stara i bolesna lica. I eto, hoću tako da obradujem babe, dede, tako nekom čestitkom, na primer ako sam negde bila sa strane, u Kruševcu, Novom Sadu i tako, pa im pošaljem razglednicu.

Minimalac

- Koliko je minimalac?

    - Minimalac je 42.200 dinara ali to ne možeš da primiš u Vranju.

- Ja mislim da moraju da isplate minimalac.

    - Kod nas serviserke imaju minimalac ali nemaju toliko.

- Ovde isplaćuju od 30-35.000 dinara minimalac.

    - Kako to da ne uplaćuju minimalac?

- Ja mislim samo kod vas tamo u Beogradu to isplaćuju i nigde više. Ali u taj minimalac ide i osiguranje i sve. Plata plus doprinosi.

    - Sad vam je po novom 62 godine i 6 meseci do penzije, smanjili su. Još dve godine i ja ulazim u penziju. Ako do sledeće godine ne povećaju.

- Povećaće...

Mi ne jedemo zidove

- A isto sam probala preko centra da ostvarim pravo na socijalnu pomoć kao samohrani roditelj, i za to mi je trebala gomila papira.

    - I jesi ostvarila nešto?

- Nikada.

    - Ni ja isto.

- Tamo su mi rekli da ja nisam socijalno ugrožena. „Vi imate kuću, vi imate gde da živite". A ja njoj kažem, „Ali gospođo, mi zidove ne jedemo, ja moram i tu decu da hranim".

- A pri tom, ko sve ne prima tu socijalnu pomoć.

- A ima i da ne možeš da ostvariš nikakvo pravo ako imaš neku zemlju.

- Jeste, zemlju neku u planinčini koja je neupotrebljiva, koju ne možeš nikom ni da daš ni da prodaš.

-Lično poznajem porodice koji su u odličnoj materijalnoj situaciji i koje primaju socijalnu pomoć. Znači za nekog ima, a za one kojima stvarno treba nema. Apsurd, apsurd, totalni besmisao.

Stisni zube… Ja da stisnem pa da mi ispadnu.

Ludilo na klupi – državni posao

Radiš od 6 do 2, a dođeš na posao u 6.30, izađeš u 12.20, 12.30. Sve je tu na sopstvenu odgovornost, ali to svi rade. To je javna tajna, to se zna. I tamo radiš koliko hoćeš, nema onog ubijanja. Ti možeš da piješ kafu sat i po ujutro ako hoćeš, možeš da imaš napade ludila, da ležiš na klupi. Imaš neku slobodu. I to te tu negde drži, kao, opušteno ti je. Tamo ideš bez ikakvog opterećenja, s tim što nemaš platu. Ne možeš da preživiš ni pola meseca s tim novcem. Dva puta godišnje ti daju solidarnu pomoć, oko Uskrsa i pred Novu godinu. Prvo je bilo 20.000 dinara, sada su to povećali na 30.000. I onda se ljudi drže za to, a mahom mnogo njih radi još nešto. Tu malu platu

nadomeste time što kasne na posao, što idu ranije, što nose hranu kući iz kuhinje, što rade ofrlje.

> *Ali to stalno: ćuti, ćuti može i gore, ćuti, ćuti, može i gore…*
> *A možda može i bolje?*

Bugarka

Super sam ja sa zakonom, uvek sam super... Sa zakonom nisam imala probleme nikad. Ali o tome šta sam radila a šta nisam radila? Jedino mečke nisam vodila i to mi je krivo. Imala sam jako malu platu i onda svašta prodavala na crno. Išla sam i u Bugarsku sa ženom koja je godinama švercovala. Iskupujemo na pijaci pa prodajemo. I jednom ja da kupim veš, brushaltere i gaće, i šta ću ja sad sa tim? I setim se! Svih dvadeset brushaltera obučem na sebe i preko kožnu jaknu. I dođem ja na granicu. Majko božija! Ona stavila one komplete u torbu. Dođe carina i krenu da nas pregledaju, a ja više ne mogu da dišem. A oni ništa ne gledaju te kese, rasturiše čitav automobil, misle švercujemo drogu.

Kršim zakon, nisam legalista

Meni je bolje da me država ne vidi nego da mi uzme 45% poreza. Ako hoću da mi ostane para, bukvalno samo da platim račune i da jedem, ja moram za državu da me nema. Pišem tako ljudima radove za pare. Mislim, kršim zakon, svesna sam ja toga. Ali ja uopšte ni nisam legalista. Ja mislim da i treba da se

krši zakon. Kad odem u apoteku više ništa ne pitam. Ona kaže, „Jel' znate kako se koristi?". Pff, ti mene pitaš, zlato! Pa pet master radova na farmaceutskom sam napisala! Sad ću ja tebi da objasnim kako se koristi! I onda kao treba da verujem. Ja mislim da imam problem s poverenjem odatle, zato što vidim šta sve možeš. I onda nemam poverenje ni u šta.

Tumor na mozgu

- Moja mama je stalno prestravljena i ima taj stav, ćuti, nemoj talasati, proći ćeš kroz život... Samo, ja ne znam šta to znači.

- Proći ćeš kroz život ili proći će život.

- Imam 12,5 godina radnog staža u knjižici upisano, kad sam radila u Staklo Banatu. A onda sam svašta nešto radila, sve bez staža. Preko studentske sam radila.

- I ja sam imala 40 godina kada su me preko studentske…

- Čuvala sam nekog mlađeg čoveka koji je imao tumor na mozgu. Deset sati dnevno plus subota. I kad mu nije dobro. Dođem do kuće pa me zove njegova mama da se vratim, pa se ja onda vratim. U početku sam zarađivala 20.000 mesečno, a onda 40.000 dinara.

- Ja sam radila 12 sati dnevno rođendane za minimalac. Sama sa pedesetoro dece i sa pauzom od pola sata. A gazdarica pumpala usta i sve…

- Pekla sam plješkavice, pravila čvarke…

- Da, da, čistim stanove. Imam dva, tri stana i jednu kancelariju. To je sve na crno i svima je mnogo skupo. Interesantno, kod tih advokata što radim, njih četvoro, petoro, oni mi plate 1.000 dinara.

- Za sat?

- Ma ne, za dva, tri sata.

- Koliko je satnica?

- Trebalo bi da je 500 dinara.

- U Beogradu je sat u kafani 250 dinara.

- Ja da vidim dobro, ja bih radila u kafiću. I radila sam to pre dve-tri godine. U rock klubu, i meni je tamo bilo super. Imala sam 1.500 dinara dnevnicu i imala sam bakšiš.

- Tako i u pekari, onda imaš pare i odmah imaš 'leba da jedeš jer te odmah plate...

- Radila sam na EXIT-u, ja već godinama radim na EXIT-u.

- Ti se kao umetnica baviš svojom umetnošću?

- Najmanje.

- A ti pušiš?

- Da, imam taj porok i nikako ne mogu da ga se rešim. Ja ne volim kada te navika poseduje, ali…

- Pa imaš osećaj da nisi sama.

- Pa ja jesam sama.

A jeste srećni sad?
Kako mislite?
Pa jeste zadovoljni svojim životom?

Ženska posla

priredile:
Kiosk tim > Ana Adamović, Branislava Stefanović,
Jelena Mijić i Milica Pekić
saradnice na istraživanju:
Tara Rukeci Milivojević, Sanja Stamenković, Maja Vučković,
Dragana Kojičić, Milica Ivanović, Dženeta Agović,
Zuzana Karlečik
veliko hvala učesnicama okupljanja:
Nadi, Muradiji, Jovanki, Agnesi, Dudi, Sandri, Sanji, Ajseli,
Uni, Marini, Ceci, Atifi, Maji, Ruški, Juci, Bahti, Vesni, Hajruši,
Zorici, Verici, Ani, Maji, Dušanki, Fatimi, Srđani, Sandri,
Biseri i Snežani
fotografije:
Kiosk
saradnja, podrška, dizajn:
škart
produkcija:
Kiosk

štampa: Standard 2
tiraž: 500

Beograd, leto 2024

Tekst **Ženska posla** nastao je kao rezultat istraživanja i serije razgovora organizovanih po Srbiji u okviru međunarodnog projekta
Snađi se druže:
Umetnost življenja kroz rupe u sistemu
u kome učestvuju partneri iz Hrvatske, Francuske, Grčke, Malte i Srbije. Koordinator projekta je organizacija Drugo more iz Hrvatske.

Projekat ko-finansira Evropska unija, ali se stavovi i mišljenja izraženi u projektu odnose isključivo na autore i ne moraju nužno odražavati stavove Evropske unije ili Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizuelne medije i kulturu koji za njih ne mogu snositi odgovornost.

Sufinansira Evropska unija

projekat podržali:
Foundation for Arts Initiatives i
Rekonstrukcija ženski fond

FAI

REKONSTRUKCIJA ŽENSKI FOND

Ženska posla> beleške:

Ženska posla> beleške: